

Staffan Himmelroos et Kim Strandberg (red.),
Ur majoritetens perspektiv. Opinioner om det svenska i Finland
Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland, 2020, 255 s.

Keskustelu niin sanotusta pakkoruotsista on viime vuosina lisääntynyt oikeistopopulismien nousun myötä. Tässä mielessä Staffan Himmelroosin ja Kim Strandbergin toimittama antologia on tarpeellinen tilannekartoitus kieliasenteista tämän päivän Suomessa. Kirja esittelee ja arvioi Åbo Akademin tutkijoiden jo vuonna 2014 toteuttamien kahden haastatteluprojektin tuloksia. Haastatteluissa kartoitettiin suomenkielisen väestön asenteita ruotsin kieltä kohtaan.

Tutkimuksen empiirinen pohja on harvinaisen vahva, sillä se perustuu Väestörekisterikeskuksen tiedoista sattumanvaraisesti poimitun 20 000 henkilön haastattelulle. Vastaavanlainen haastattelututkimus tehtiin vuonna 1997 Folktingetin (*Svenska Finlands folkting, Suomenruotsalaiset kansankäräjät*) toimesta. Jos noita kahden vuosikymmenen takaisia tuloksia vertaa tämänpäiväisiin, vaikuttavat suomenkielisten asenteet ruotsia kohtaan todellakin koventuneen. Niiden osuus, joiden mielestä ruotsin kieli on olennainen osa suomalaista yhteiskuntaa, on laskenut 70 prosentista 58 prosenttiin, ja niiden osuus puolestaan, joiden mielestä ruotsin taidosta on taloudellista hyötyä, on tippunut 75 prosentista 51 prosenttiin. Vaikka vanhemman mielipidetutkimuksen otos kattoi koko väestön eikä vain sen suomenkielistä osaa, trendi näyttää silti aika selvältä: ruotsin asema heikentyy koko ajan, ja sitä myötä – vaikkakaan kirjoittajat eivät tätä korosta – myös populistinen puhe ”pakkoruotsista” alkaa kuulostaa yhä uskottavammalta.

Kirjan seitsemässä ensimmäisessä luvussa (kirjoittajina teoksen toimittajien lisäksi Krister Lundell, Maria Bäck, Thomas Karv, Lauri Rapeli ja Marina Lindell) analysoidaan haastattelututkimukseen perustuvaa aineistoa ja ”pakkoruotsi-asenteen” korrelointia vastaajien muiden asenteiden kanssa. Tulokset ovat varsin mielenkiintoisia. Ensinnäkin ilmenee, että suomenkielisten miesten ja naisten suhtautumisessa ruotsiin on suuria eroja. Esimerkiksi väitteeseen ”[r]uotsin kieli on keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa” vastasi myöntävästi 65 prosenttia naisista, mutta vain 50 prosenttia miehistä. Samanlainen ainakin kymmenen prosentin kaula näkyy kauttaaltaan naisten vastauksissa miehiin verrattuna ja nimenomaan ruotsin eduksi. Vähemmän yllättävää sen sijaan on, että mitä paremmin itse osasi ruotsia, sitä positiivisemmin suhtautui ruotsin asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa, samoin kuin se että korkeammin koulutetut yleensä suhtautuvat ruotsiin myönteisemmin.

Lindellin ja Strandbergin kirjoittamassa jaksossa analysoidaan, miten vastaajien persoonallisuuspiirteet heijastuvat heidän asenteissaan ruotsin kieltä kohtaan. Kirjoittajat soveltavat muun muassa Lewis Goldbergin kehittelemää ”viiden faktorin mallia”, jonka mukaan voidaan erottaa joukko – tässä tapauksessa viisi – suhteellisen pysyvää psykologista dispositiota, jotka selittävät poliittista käyttäytymistä. Kirjoittajat myöntävät, että ruotsin vastustajien ja puolustajien väliset erot eivät ole kovin suuria, mutta silti tilastollisesti merkittäviä: ”henkilöillä, joilla on positiivinen suhtautuminen [ruotsiin], on korkeampi empatian, sympaattisuuden, omantunnon, tarkkuuden, tunne-elämän vakauden ja avoimuuden taso kuin niillä joilla on kielteinen asenne – – Yleensä ottaen voidaan sanoa, että yhteistyöhalukkailla, suvaitsevaisilla, liberaaleilla ja

altruistisilla henkilöillä on positiivinen näkemys ruotsin kielestä” (s. 135, 137). Kyllähän tämän mielellään uskoisi todeksi, mutta erot ovat kuitenkin aika pieniä – esimerkiksi empatia-persoonallisuuspiirteen kohdalla ruotsin vastustajat saivat asteikolla 0–1 luvun 0,65, kannattajat taas 0,71. Itse asiassa, kun ottaa huomioon pakkoruotsipuheen keskeisen aseman oikeistopopulismien repertuaarissa, olisi odottanut jyrkempiä eroja – korostivathan jo Theodor Adornon ja Max Horkheimerin autoritaarisesta persoonallisuudesta tekemät tutkimukset oikeistoradikaalisen psykologian kielteisiä piirteitä.

Myös puoluepoliittisella tasolla on viime vuosina tapahtunut muutoksia ruotsin kielen aseman heikentymisen suuntaan. Perussuomalaisten ”ruotsivihasta” puhutaan paljon, mutta tosiasiassa keskusta ja kokoomus ovat tässä kulkeneet tiennäyttäjinä. Vanhasen hallitus poisti pakollisen ruotsin ylioppilaskokeista vuonna 2004, ja vuoden 2010 puoluekokouksessaan kokoomus otti ohjelmaansa ruotsin muuttamiseksi kokonaan valinnaiseksi aineeksi sekä peruskoulussa että lukiossa. Ehkä jopa vakavampaa kuitenkin oli, että samassa puoluekokouksessa lähes kaksi viidesosaa edustajista tuki aloitetta kumota perustuslain pykälä ruotsin kielen asemasta Suomessa.

Åbo Akademin haastattelututkimus toi esiin joitakin eroja puolueiden virallisen linjan ja niiden kannattajakunnan välillä. Niinpä väitteeseen ”[r]uotsin kieli esittää olennaista osaa suomalaisessa yhteiskunnassa” suhtautui myönteisesti keskustan kannattajista 65 prosenttia, kokoomuslaisista 70 prosenttia, vihreistä 74 prosenttia ja vasemmistoliittolaisista 60 prosenttia. Sen sijaan perussuomalaisista väittämään yhtyi odotetusti vain 33 prosenttia. Vasemmistopuolueet ja vihreät suhtautuvat ohjelmallisesti myönteisimmin ruotsiin, mutta silmiin pistää että ”ruotsimielisiä” oli kokouksen kannattajissa jopa parin prosenttiyksikön verran enemmän kuin SDP:n kannattajissa, vaikka kokoomus puoluepolitiikan tasolla on pyrkinyt heikentämään ruotsin asemaa.

Kimmo Grönlund ja Lauri Karvonen toteavat loppuarviossaan haastattelututkimuksen tuloksista, että suomenkielisten näkemykset ruotsin kielen asemasta ovat yleisesti ottaen sitenkin varsin myönteisiä, eikä siirtymisestä yksikieliseen Suomeen ole ainakaan näköpiirissä olevana aikana pelkoa. Kuitenkin suhtautuminen pakolliseen ruotsinopetukseen jakaa mielihiteitä melko voimakkaasti. Tässä Grönlund ja Karvonen näkevät aihetta pessimismiin: ”Det förefaller helt enkelt att vara så att en överväldigande finsk majoritet nu bestämt sig för att ta avstånd från obligatorisk svenskundervisning i finska skolor att det i längden blir ohållbart att hålla fast vid detta krav” (s. 220). Kiinnostavaa kuitenkin on havaita, että nykyinen ”pakkoruotsipuhe” koskee historiallisesti suhteellisen tuoretta ilmiötä. Suomen ja ruotsin tasa-arvoinen asema kansalliskielinä todettiin perustuslaissa vuonna 1922, mutta sen sijaan toisesta kotimaisesta kielestä (suomenkielisille ruotsi, ruotsinkielisille suomi) tuli pakollinen kouluaine vasta 1968 ja niinkin myöhään kuin vuonna 1987 suullinen ja kirjallinen kielikoe tulivat pakolliseksi korkeakouluissa.

Vaikka Himmelroosin ja Strandbergin toimittama kirja arvioikin suomenkielisten asenteita ruotsiin, koko sen lähestymistavassa näkyy kuitenkin suomenruotsalaisen vähemmistön hieman arkaileva katse kielirajan toiselle puolelle: suomenkielisille ei oikein uskalleta esittää mitään vaatimuksia. Ehkä se ei ole kirjan tarkoitukseen, tekijät pysyttelevät aika tarkkaan haastattelumateriaaliensa analyysissa. Mutta kaikkihan me tiedämme, että ruotsin kielen säilyminen Suomessa riippuu suomenkielisen enemmistön asenteista. Siinä on nyt alkanut näkyä ikävää trendiä ulossulkevaan yksikielisyteen, joka pahimmassa tapauksessa vieraannuttaa

---

suomenkieliset ei vain muista Pohjoismaista, vaan ennen kaikkea omista historiallisista juuristaan. Tästä pitäisi keskustella, sillä onhan surullista, jos ei pystytä enää lukemaan sata vuotta vanhempaa kotimaassa julkaistua kirjallisuutta tai Suomessa laadittuja asiakirjoja ja muita historiallisia dokumentteja.

KIRJOITTAJATIEDOT

VESA OITTINEN

Professor emeritus

Aleksanteri-instituutti/Helsingin yliopisto

vesa.oittinen@helsinki.fi